

Soros en laissez faire

Auteur(s):

Keuzenkamp, H.A.

Verschenen in:

ESB, 82e jaargang, nr. 4093, pagina 121, 12 februari 1997

Rubriek:**Trefwoord(en):**

normen, waarden

Na de val van de muur viert het liberalisme hoogtij. Geregeld klinkt daartegen protest, maar zelden vanuit de mond van iemand die nazisme en communisme aan den lijve heeft ondervonden, en het daarna 'gemaakt' heeft in de vrije markteconomie. Het gaat om George Soros, filosoof, speculant en filantroop¹.

Soros was één van handelaars die het Britse pond uit het Europese wisselkoersmechanisme verdreven. Op 16 september 1992 werd hij een miljard dollar rijker. De hele steunoperatie kostte de Britse overheid, samen met die van onder meer Duitsland en Nederland, aanzienlijk meer - Soros was niet alleen. Hij huilt echter geen krokodilletranen om het leed dat hij de belastingbetalers heeft aangedaan. Ook beklagt hij zich niet over het feit dat verantwoordelijke centrale bankiers en politici trouw aan het pluche gekluisterd bleven. Misschien moeten we hen ook wel dankbaar zijn voor de herverdeling van kapitaal, die Soros momenteel in staat stelt jaarlijks naar verluud \$ 300 mln te spenderen aan goede doelen in de voormalige communistische landen. Daarover ook gaat de kern van zijn betoog: de noodzaak om deze landen te steunen in hun ontwikkeling naar een vrije of 'open' samenleving.

Het begrip 'open society' ontleent Soros aan Popper. Zo'n samenleving kenmerkt zich door het afwijzen van dogma's en absolute waarheid, en onderkent de eigen feilbaarheid. Het paradoxale is dat de open, liberale samenleving volgens Soros nu juist door het kapitalisme bedreigd wordt. Een open samenleving heeft een culturele en institutionele fundering nodig. Ongebreideld individualisme en laissez faire tasten deze fundering aan en maken de open samenleving kwetsbaar. In de voormalige communistische landen kan laissez faire leiden tot chaos en ontevredenheid, zoals Albanië momenteel laat zien. Het biedt daarmee een voedingsbodem voor een nieuwe dictatuur.

Is deze stelling voorpaginanieuws (zoals sommige kranten meenden)? Nauwelijks. Zelfs de bekende liberale econoom Hayek meent dat weinig de liberale zaak zoveel geschaad heeft als de eenzijdige nadruk op laissez faire². Hayek stelt dat voor goed werkende mededinging een zorgvuldig wettelijk raamwerk en een (beperkte, maar sterke) overheid vereist zijn. Hij wijkt hierin niet af van Smith of Friedman.

Heeft Soros dan niets nieuws te melden? Toch wel, en hij verdient gelezen te worden. Hij betoogt dat de eerste welvaartsstelling (een stelsel van complete markten met volledige mededinging leidt tot een Pareto-optimum) gebaseerd is op veronderstellingen die niet opgaan. Daarbij doelt Soros niet op de bekende problemen van ontbrekende markten (zoals die voor sommige sociale verzekeringen) of externe effecten, maar op de aanname van vastliggende technologie en preferenties. In financiële markten kunnen vraag en aanbod niet als gegeven beschouwd worden, omdat ze van verwachtingen afhangen. Deze verwachtingen worden door de transacties beïnvloed en beïnvloeden op hun beurt weer de transacties. Ook dit inzicht is niet helemaal nieuw: 'reflexiviteit' (zoals Soros het noemt) staat in de financiële literatuur als terugkoppeling (feedback) bekend. Het vindt toepassingen in modellen die leren combineren met rationele verwachtingen. Deze literatuur gaat onder meer in op de mogelijkheid van 'speculatieve zeepbellen', waar speculant Soros meer kaas van gegeten lijkt te hebben dan menig kamergeleerde.

De toevoeging van Soros is de koppeling naar het gebied van normen, waarden en de morele fundamenten voor de markteconomie. De terugkoppeling tussen kennis en handelen heeft een weerslag op preferenties en waarden. Als normen ontregeld zijn (zoals in de transitielanden) dan kan laissez faire ertoe leiden dat geld het enige houvast voor waarde wordt. Succes wordt gemeten door rijkdom, roverskapitalisme wordt moreel aanvaardbaar. Het leidt tot een explosieve samenleving.

Door de terugkoppeling van het handelen op normen, waarden en dus preferenties vervalt de Pareto-rechtvaardiging voor laissez faire. Desondanks zijn markten volgens Soros wel degelijk aantrekkelijk. In een wereld met onzekerheid en beperkt begrip bieden ze een doelmatig mechanisme voor het beoordelen van beslissingen en het corrigeren van fouten. Dit argument komt overigens weer sterk overeen met het gedachtegoed van Hayek. Maar de markt heeft wel een 'cultureel anker' nodig. In de voormalige communistische wereld ontbreekt dat. Sommigen menen dat dit een onvermijdelijke fase in de kapitalistische ontwikkeling is. Het westen dient zich van inmenging te onthouden en een internationaal laissez faire betrachten. Soros heeft gelijk als hij dit aan de kaak stelt. Maar kan het westen op moreel gebied wel wat doen?

Morele zending door de staat is nauwelijks uitvoerbaar en te verdedigen. Soros zelf doet zijn best met het subsidiëren van onderwijs, culturele instellingen en 'open' media (hij heeft onder meer Radio Free Europe overgenomen en steunt her en der de vrije pers). Regeringen kunnen een bijdrage aan leveren met bijvoorbeeld programma's voor internationale uitwisseling. Maar belangrijker is het openstellen van westerse markten voor die van de voormalige plan-economieën. En het laatste woord is aan Hayek (op. cit. blz. 174): "nergens heeft de democratie goed gewerkt zonder een grote mate van plaatselijk zelfbestuur, dat door vallen en opstaan een leerschool

biedt voor het bedrijven van politiek, zowel voor de gemeenschap als voor komende leiders". Laat vallen, laat opstaan (met soms een steuntje) is een waardig alternatief voor laissez faire, laissez passer

1 G. Soros, The capitalist threat, *Atlantic Monthly*, februari 1997, blz. 45-58.

2 F.A. Hayek, *The road to serfdom*, Routledge, Londen, 1944/1991, blz. 13.